

УДК 378.091:78

ЧЖУ ЧЖЕНЬ

*аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна – Китаї*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СЛУХОВИХ УЯВЛЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриті наукові підходи до формування слухових уявлень студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. Розкрито значення системно-цілісного, синергетичного, аксіологічного підходів. Виокремлено значення основних підходів до мистецького навчання, що забезпечують наявність відповідних зв'язків і відношень між означеними елементами, сприяють комплексності вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва й націлюють їх на цілісний співацький розвиток школярів.

Ключові слова: майбутній вчитель музичного мистецтва, наукові підходи, слухові уявлення, вокально-хорове навчання.

Методика формування слухових уявлень базується на визначальних для проблематики дослідження підходах, що допомагають досягнути глибинні процеси формування специфічних та у певній мірі унікальних особистісних якостей, зокрема уявлень що виникають у процесі різновиду творчого виконавства – вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. У педагогічній науці питання вокально-хорового навчання й формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва знайшли відображення у працях багатьох дослідників (В. Антонюк, А. Болгарський, Л. Василенко, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, О. Єременко, К. Завалко, І. Колодуб, К. Мазуріна, А. Менабені, І. Назаренко, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Стасько, Т. Ткаченко, О. Шульпяков, Ю. Юцевич та ін.). Адже розвиток музичних уявлень студентів відбувається на основі слухових вражень і накопичення індивідуального слухового досвіду майбутнього вчителя музики. Дослідники доводять, що вміння співати й вміння слухати, у взаємодії дають поштовх для розкриття власних слухацьких якостей виконавця, активізують спроможність аналізувати у процесі співу його якість.

Основою психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування слухових уявлень (А. Бергсон, Л. Маловик, Д. Огороднов, Т. Рібо, В. Ромеєць, Г. Сельє, Ю. Трофімов, І. Фролов та ін.) є теорія, згідно якої уявлення визначаються як вміння подумки, з урахуванням власних знань та досвіду створювати нові ідеї, твори мистецтва; відтворювати у психіці особистості раніше сприйнятих предметів і явищ; здатність до створення мистецьких образів, тощо. У галузі мистецької освіти (Н. Гузій, О. Деркач, Л. Кульчинська, С. Липська,

В. Рогозіна, В. Шульгіна та ін.) активно досліджуються питання дотичні до означеної проблеми, а саме: формування музично-естетичних якостей учнів, розвиток інтересу та ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва. З цієї позиції розглянемо наукові підходи у наступній послідовності: системно-цілісний, синергетичний, аксіологічний.

Системно-цілісний підхід. Логіка дослідження вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає обґрунтування його методологічної основи. До методологічної основи ми відносимо різні дослідницькі стратегії, наукові підходи у синтезі і генеруванні, адже кожна наукова теорія, дослідницький підхід, метод вміщують раціональні зерна, володіють пізнавальним потенціалом і можуть у визначених границях використовуватись у дослідницькій практиці. Системно-цілісний підхід до мистецького навчання забезпечує наявність відповідних зв'язків і відношень між означеними елементами, сприяє комплексності вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, що й націлює їх на цілісний співацький розвиток школярів.

Системно-цілісний підхід – це важливий методологічний засіб наукового пізнання, який дає змогу розподілити складні явища дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і їх взаємодію. Це напрям методології досліджень, який полягає у вивченні об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи [Шабан]. Цей підхід дозволяє дослідити музично-виконавську підготовку студентів інститутів мистецтв педагогічних університетів з використан-

ням інноваційних технологій як складне багатоаспектне утворення взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів і розглянути їх як єдине ціле, адже успішна діяльність майбутніх учителів музики на пряму залежить від володіння ними комплексом знань з психології, педагогіки, дисциплін фахового циклу (теоретичних, історичних, художньо-естетичних, тощо). На думку І. Зязюна, при зіткненні людини зі складними реальними явищами виникає потреба у системних уявленнях, які сприяють формуванню вмінь ставити складні завдання й знаходити адекватні засоби їх вирішення [2].

У формуванні професіоналізму майбутніх учителів музики, на думку А.Козир, системний підхід виступає методологічним засобом вивчення інтегрованих об'єктів, взаємодії та залежностей і дозволяє на основі цього створити модель, яка поєднує організаційно-методичні, психолого-педагогічні, соціально-психологічні напрями. Для вільної орієнтації студентів інститутів мистецтв педагогічних університетів у різноманітних мистецьких явищах, необхідна «певна система організації знань, яка відображає закономірності музичного розвитку та дає широке уявлення про музичне мистецтво» [3, 63].

Використання системного підходу до вирішення практичних завдань дозволяє розглядати будь-який предмет або явище як цілісну систему й одночасно як частину розгалуженої системи. Незважаючи на це, у сучасній науці систему визначають як сукупність функціонально взаємопов'язаних елементів (можливо різнорідних за структурою та принципами функціонування), діяльність яких спрямована на виконання спільного завдання. Враховуючи деяку різнорідність систем, сама системна організація має багато універсальних принципів, що дозволяють за допомогою спеціальних методів вивчати різноманітні системи й установлювати спільні закони їхньої діяльності.

Синергетичний підхід. Становлення синергетики як науки зумовлювалось входженням сучасної цивілізації в глобалізаційний інформаційний стан, який вимагав принципово нової методології наукового пізнання, що отримала найбільш повний розвиток у контексті синергетики. Термін «синергетика» походить від грецького «*synergeia*» «співдружність», «співробітництво» [1, 276], що акцентує увагу на погодженості взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого. Синергетика відображає універсальну методологічну парадигму, що відноситься до тих галузей знань, де вивчаються складні системи, явища самоорганізації, і є єдиним міждисциплінарним підходом до досліджуваних предметів і об'єктів. Під педагогічною синергетикою розуміється галузь педагогічного знання, що тільки стає на міцну позицію,

світогляд якої відбито в теорії, принципах і закономірностях самоорганізації педагогічних систем. Інтерпретація педагогічних явищ з погляду теорії самоорганізації є завданням складним, але досить важливим.

З цієї позиції доцільно визначити головні елементи синергетичного підходу: відтворення досвіду, накопиченого в культурі, у створенні умов для його цілеспрямованої зміни. Сучасна освіта має гнучко адаптуватися до змін соціального середовища і, як наслідок, змінюватися сама. Ця умова дає можливість передбачити формування нового етапу розвитку освіти й педагогіки, можливо під синергетичним кутом зору, коли стають неефективними традиційні цілі, зміст і форми освіти. Загалом, основні складові синергетики мистецької освіти дозволяють реалізувати принцип самоактуалізації гуманістичної педагогіки, яка зосереджується на феномені людиномірності, коли синергетичний підхід до освіти і самої людини розуміється як цілісне явище, як «повернення до себе».

Синергетичний підхід у сфері музично-педагогічної освіти справляє значний вплив на розвиток педагога як творчої особистості та компетентного фахівця. Суттєво, що, починаючи з кінця ХХ століття для педагогіки синергетика починає виступати як один із методологічних принципів аналізу освітніх систем. Таким чином, дослідження педагогічних реалій сьогодні має поєднувати системно-синергетичний й історичний підходи при вивченні освітніх систем, коли порівняльно-оцінювальні дослідження педагогічного досвіду мають виняткове теоретичне й практичне значення.

Поширення синергетичних ідей в музичній педагогіці постало важливим чинником, що забезпечує стирання граней та сприяє побудові універсальної еволюційної картини або моделі світової культури, світової педагогіки – виступає поштовхом до глобалізації, засобом гуманітаризації освіти та своєрідним «методологічним інструментом» при дослідженні процесів у музичній педагогіці та психології, зокрема механізмів творчості та інших психолого-педагогічних аспектів.

Музично-педагогічна синергетика – синтез багатофакторних взаємодій у зустрічних процесах виховання і самовиховання, освіти і самоосвіти, навчання і самонавчання, що матеріалізуються в особистості, яка навчається.

При цьому педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розробки проблем розвитку педагогічних систем, дає можливість розглядати їх з позиції «відкритості», співтворчості й орієнтації на саморозвиток.

Аксіологічний підхід сприяє осмисленню й переживанню особистістю досвіду власної діяльності, усвідомленню себе в контексті соціального

життя, що дозволяє орієнтувати спрямування змісту, форм та методів співацької підготовки майбутніх учителів музики на ціннісне їх сприйняття. Реалізація аксіологічного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва актуалізована тим, що аксіологічна складова є однією із основних у структурі сучасної мистецької підготовки фахівця і виступає у якості орієнтирів людської поведінки та світоглядних установок педагога на основі особистісного смислу. Тому аксіологізація навчального процесу у вищій передбачає методологічну, теоретичну, практичну підготовку майбутніх педагогів музичного мистецтва, спрямовану на формування цінностей та ціннісних орієнтацій в усіх видах і напрямках навчання.

У кінці ХХ на початку ХХІ століття ціннісний вплив музики на духовний світ людини став предметом досліджень українських вчених у сфері методології мистецької освіти (Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, О. Щолокова та ін.). Питаннями формування цінностей з окремих видів професійної музичної діяльності тільки починає оперувати мистецько-педагогічна школа, що відображено у працях науковців (К. Кабріль, Г. Щербакової та ін.). Перетворювальна функція музики, яка спрямована на формування ціннісного світу людини, є однією з основних функцій музичного мистецтва. Під таким кутом зору проведене узагальнення аналітичної думки дало можливість визначити основну цінність музичного мистецтва, зокрема, вокального, – смислопокладання, що знаходиться у ієрархічному зв'язку із його світоглядною, етичною та естетичною цінностями.

Усвідомлення такої закономірності є визначальним для мистецької педагогіки. Адже, форму-

ючи цінності нижчого ієрархічного рівня, з'являється можливість опосередковано впливати на найменш вивчений і недосяжний – особистісний смисл людини у визначеному виді діяльності. Філософські та мистецтвознавські інтенції щодо ціннісного впливу музики на внутрішній світ людини закономірно знайшли своє відображення у мистецькій освіті.

Спрямованість навчально-виховного процесу на мотивоване і усвідомлене здобуття майбутніми фахівцями музично-педагогічних цінностей вимагає визначення самої системи таких цінностей. Тому базовим у реалізації аксіологічного підходу до вокально-педагогічної діяльності є метод віднесення до цінностей, який передбачає дослідницькі процедури аналізу та відбору ціннісно-значимих об'єктів. Проблеми аксіологізації мистецької освіти висвітлюються у наукових розвідках сучасних вітчизняних дослідників (Г. Калюжна, А. Козир, Т. Жигінас та ін.). Пошук підходів у формуванні ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики загальноосвітньої школи зумовлений тим, що проблема духовного становлення дітей та юнацтва завжди була значущою для розвитку особистості і суспільства в цілому. Отже, вищезначені підходи містять у собі принципово нову, надголовну – генералізовану установку, спрямовану в своїй основі на виявлення конкретних механізмів цілісності об'єкта і, при нагоді, повної типології його зв'язків, з огляду на наш дослідницький інтерес це підвищення фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, де механізмом, або удосконалюючим фактором виступає емоційно-інтелектуальний розвиток студентів у процесі творчо-виконавської діяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / Семен Устимович Гончаренко – Рівне: Волинські береги. 2011. – 519 с.
2. Зязюн І.А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти /І.А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць /за ред. І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало. – К., 2003. – С. 15-29.
3. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] /А.В.Козир. – К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.
4. Основи викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. /за ред. О.П. Рудницької. – К.: АТЗТ “Експрес-об'ява”, 1998. – 183 с.
5. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі : підр. для студ. магістратури / Ю.О. Шабанова ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – 120 с.

References

1. Honcharenko S.U. Ukrainys'kyu pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. Vydannya druhe, dopovnene y vypravlene / Semen Ustymovych Honcharenko – Rivne: Volyns'ki oberehy. 2011. – 519 s.
2. Zyazyun I.A. Osvitnya paradyhma – typ kul'turno-istorychnoho myslennya i tvorchoyi diyi sub"yektiv osvity / I.A. Zyazyun // Pedahohika i psykhohiya profesiynoyi osvity: rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy: zb. nauk. prats' /za red. I.A.Zyazyuna, N.H.Nychkalo. – K., 2003. – S. 15-29.
3. Kozyr A.V. Profesiyna maysternist' uchyteliv muzyky: teoriya i praktyka formuvannya v systemi bahatorivnevoyi osvity: [monohrafiya] /A.V.Kozyr. – K.: NPU imeni M.Drahomanova, 2008. – 378 s.
4. Osnovy vykladannya mystets'kykh dystsyplin: navch. posib. /za red. O.P. Rudnyts'koyi. – K.: ATZT “Ekspres-ob"yava”, 1998. – 183 s.

5. Shabanova YU.O. Systemnyy pidkhdid u vyshchiiy shkoli : pidr. dlya stud. mahistratury / YU.O. Shabanova ; Nats. hirn. un-t. – Dnipropetrovs'k : NHU, 2014. – 120 s.

Чжу Чжень. Основные подходы к формированию слуховых представлений будущих учителей музыкального искусства

В статье раскрыты научные подходы к формированию слуховых представлений студентов факультетов искусств педагогических университетов. Раскрыто значение системно-целостного, синергетического, аксиологического подходов. Выделены значения основных подходов к художественному обучению, обеспечивают наличие соответствующих связей и отношений между обозначенными элементами, способствуют комплексности вокально-хорового обучения будущих учителей музыкального искусства и нацеливают их на целостный певческий развитие школьников.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, научные подходы, слуховые представления, вокально-хоровое обучение.

Zhu Zhen. Basic approaches to the formation of auditory representations of future teachers of musical art

The article reveals the scientific approaches to the formation of auditory representations of students of the faculties of the arts of pedagogical universities. The importance of system-integral, synergetic, axiological approaches is revealed. The values of the main approaches to artistic learning are singled out, they ensure the existence of appropriate links and relations between the designated elements, contribute to the complexity of the vocal-choral education of future teachers of musical art and focus them on the holistic singing development of schoolchildren.

Key words: future teacher of musical art, scientific approaches, auditory representations, vocal-choral education.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2018

УДК 378.34.016:78

Лариса ЧИНЧЕВА

*доцент кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна*

**ПОЕТАПНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ
ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

У статті розглядається поетапна методика диригентсько-хорової компетентності, здійснено аналіз результатів проведення констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи щодо стану сформованості диригентсько-хорової компетентності майбутнього вчителя музики у процесі педагогічної практики.

Ключові слова: диригентсько-хорова компетентність, діагностика, педагогічна практика.

Теоретична розробленість досліджуваної проблеми й результати діагностичного етапу експерименту зумовили необхідність розробки експериментальної методики формування диригентсько-хорової компетентності майбутнього вчителя музики у процесі педагогічної практики. Впровадження експериментальної методики здійснювалось у кілька етапів, кожен з яких був націлений на формування одного з компонентів: мотиваційно-цілеспрямованого, когнітивно-фахового, діяльно-репродуктивного, творчо-рефлексивного.

Методичний матеріал першого – мотиваційно-організаційного етапу був спрямований на оптимізацію процесу адаптації й забезпечення організації психологічної готовності студентів до навчання. Мета першого етапу полягала у формуванні інтересу студентів до багатоголосного співу, позитивного ставлення до роботи з хоровими колективами, бажання долати труднощі вербального і комунікативного характеру, обумовлене мотивацію до фахового самовдосконалення. У кінцевому результаті досягнення такої мети